

Značaj poljoprivrede u lokalnom razvoju

Vidaković, Šimun

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:151:390708>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku

**Fakultet
agrobiotehničkih
znanosti Osijek**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Agrobiotechnical
Sciences Osijek - Repository of the Faculty of
Agrobiotechnical Sciences Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET AGROBIOTEHNIČKIH ZNANOSTI OSIJEK

Šimun Vidaković

Preddiplomski sveučilišni studij Poljoprivreda

Smjer Agroekonomika

Značaj poljoprivrede u lokalnom razvoju

Završni rad

Osijek, 2023.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET AGROBIOTEHNIČKIH ZNANOSTI OSIJEK

Šimun Vidaković

Preddiplomski sveučilišni studij Poljoprivreda

Smjer Agroekonomika

Značaj poljoprivrede u lokalnom razvoju

Završni rad

Povjerenstvo za ocjenu završnog rada:

1. Izv. prof. dr. sc. Snježana Tolić, mentor
2. Prof. dr. sc. Ružica Lončarić, član
3. Dr. sc. Olgica Klepač, član

Osijek, 2023.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek
Preddiplomski sveučilišni studij Poljoprivreda, smjer Agroekonomika
Šimun Vidaković

Završni rad

Značaj poljoprivrede u lokalnom razvoju

Sažetak: Cilj ovog rada je istražiti i definirati važnost poljoprivrede i analizirati resurse za lokalni razvoj ruralnih područja u kontekstu provedbe regionalne i ruralne politike Europske unije, analizirati i ocijeniti stanje poljoprivrednih resursa izabrane jedinice regionalne samouprave, te analizirati referentni slučaj lokalnog razvoja izabranog analitičkog područja - Regionalnog distribucijskog centra za voće i povrće u osječkoj gospodarskoj zoni Nemetin kao kapitalnog ulaganja Osječko- baranjske županije i Ministarstva poljoprivrede kroz nepovratna sredstva Europske unije.

Ključne riječi: poljoprivreda, lokalni razvoj, ruralni razvoj, Europska unija

32 stranica, 7 slika, 3 tablice, 2 grafikona, 12 literaturnih navoda

Završni rad je pohranjen: u Knjižnici Fakulteta agrobiotehničkih znanosti Osijek i u digitalnom repozitoriju završnih i diplomskih radova Fakulteta agrobiotehničkih znanosti Osijek.

BASIC DOCUMENTATION CARD

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek
Undergraduate university study Agriculture, course Agroecconomics
Šimun Vidaković

BSc Thesis

The importance of agriculture in local development

Summary: The aim of this paper is to investigate and define the importance of agriculture and analyze resources for local development of rural areas in the context of the implementation of regional and rural policy of the European Union, to analyze and evaluate the state of agricultural resources of the selected regional self-government, and to analyze the reference case of local development of the selected analytical area - Regional distribution center for fruit and vegetables in the Nemetin economic zone of Osijek as a capital investment of the Osijek-Baranja County and the Ministry of Agriculture through grants from the European Union.

Keywords: agriculture, local development, rural development, European Union

32 pages, 7 figures, 3 tables, 2 scheme, 12 references

BSc Thesis is archived in Library of Faculty of Agriculture in Osijek and in digital repository of Faculty of Agriculture in Osijek

Sadržaj

1. UVOD	1
2. MATERIJAL I METODE	2
3. REZULTATI I RASPRAVA	3
3.1. Pojmovno određenje poljoprivrede	3
3.1.1. Temeljne zadaće poljoprivrede.....	5
3.1.2. Obilježja hrvatskog poljoprivrednog sektora	6
3.1.3. Javna potpora poljoprivredi	7
3.1.4. Vizija razvoja.....	9
3.1.5. Prilike i koristi za razvoj hrvatske poljoprivrede u Europskoj uniji.....	10
3.1.6. SWOT analiza razvoja hrvatske poljoprivrede.....	11
3.2.1. Razvojne potrebe	16
3.2.2. Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) 2023. – 2027.	17
3.2.3. Poljoprivredna proizvodnja na području Županije	18
3.2.4. Programi unapređenja poljoprivrede	24
3.3. Analiza referentnog slučaja lokalnog razvoja izabranog analitičkog područja	25
3.3.1. Regionalni distribucijski centar za voće i povrće u Osijeku	26
3.3.2. Financiranje	27
3.3.3. Kapaciteti skladištenja	27
4. ZAKLJUČAK	29
5. POPIS LITERATURE	31

KRATICE

ARKOD Evidencija uporabe poljoprivrednog zemljišta na području Republike Hrvatske

AKIS Sustavi znanja i inovacija u poljoprivredi (engl. Agriculture Knowledge and Innovation Systems)

APPRRR Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

BDP Bruto domaći proizvod

BDV Bruto dodana vrijednost

DZS Državni zavod za statistiku

HGK Hrvatska gospodarska komora

EIP Europsko inovacijsko partnerstvo

ERDF Europski fond za regionalni razvoj (engl. European Regional Development Fund)

EFRR Europski fond za regionalni razvoj

ESIF Europski strukturni i investicijski fondovi

EU Europska unija

EUROSTAT Statistički ured Europske unije

HAPIH Hrvatska agencija za poljoprivredu i hranu

RH Republika Hrvatska

IKT Informacijska i komunikacijska tehnologija

MSP Mikro, mala i srednja poduzeća (engl. Small and medium sized Enterprises)

NAPNAV Nacionalni projekt navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama u RH

RDC Regionalni distribucijski centar za voće i povrće

STARS Strateška transformacija poljoprivrede i ruralnog razvoja (engl. Strategic Transformation of Agriculture and Rural Space)

ULO hladnjače sa smanjenom razinom kisika (Ultra Low Oxygen)

ZPP Zajednička poljoprivredna politika (engl. Common Agricultural Policy)

1. UVOD

Poljoprivreda ima mnoge ključne uloge i značajne doprinose društvu, gospodarstvu i okolišu. Poljoprivreda je temeljni izvor hrane za stanovništvo. Ona značajno doprinosi gospodarstvu kroz stvaranje radnih mjesta, prihoda i izvoza poljoprivrednih proizvoda. Osim toga, poljoprivreda često podržava ruralni razvoj i održava ekonomske aktivnosti u ruralnim područjima. Održiva poljoprivreda može pridonijeti očuvanju okoliša kroz pravilno upravljanje resursima, zaštitu tla, voda i bioraznolikosti geografske regije, te bitno utjecati na smanjenje negativnih utjecaja na okoliš. Poljoprivreda također pruža sirovine za prehrambenu industriju, tekstilnu industriju, kemijsku industriju i mnoge druge sektore. Poljoprivreda ima duboko ukorijenjenu kulturnu i društvenu ulogu u mnogim zajednicama jer održava tradiciju regije, običaje i lokalnu kulturu te potiče zajednički život u ruralnim područjima. Poljoprivreda potiče inovacije i istraživanje kako bi se povećala produktivnost i razvijale nove tehnologije.

Sve te uloge čine poljoprivredu izuzetno važnom gospodarskom i društvenom djelatnošću koja zahtijeva pažnju, podršku i održivo upravljanje kako bi se osigurao njen pozitivan utjecaj na ljude, gospodarstvo i okoliš.

Cilj rada je istražiti značaj poljoprivrede u lokalnom razvoju Osječko-baranjske županije s osobitim naglaskom na analizu i ocjenu stanja poljoprivrednih resursa izabrane jedinice lokalne samouprave u kontekstu provedbe regionalne i ruralne politike Europske unije, te analizom referentnog slučaja lokalnog razvoja izabranog analitičkog područja.

2. MATERIJAL I METODE

Završni rad napisan je uz pomoć znanstvene i stručne literature, Zakona i propisa donesenih od strane Republike Hrvatske i Europske unije, te relevantnih internetskih izvora.

Osnovna istraživačka metoda upotrijebljena u radu je bila internetska pretraga čiji je rezultat bio široki spektar različitih izvora informacija. Za izradu završnog rada korištene su službene stranice Hrvatskog sabora, Ministarstva poljoprivrede, Županijske razvojne agencije Osječko-baranjske županije, Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, Regionalnog distribucijskog centra za voće i povrće Osječko-baranjske županije, Narodnih novina, Upravnog odjela za poljoprivredu i ruralni razvoj Osječko-baranjske županije i Arkoda.

Pomoću sakupljenih informacija cilj je bio istražiti i definirati važnost poljoprivrede i analizirati resurse za lokalni razvoj ruralnih područja u kontekstu provedbe regionalne i ruralne politike Europske unije, te analizirati i ocijeniti stanje poljoprivrednih resursa izabrane jedinice lokalne samouprave, analizirati referentni slučaj lokalnog razvoja izabranog analitičkog područja - Regionalni distribucijski centar za voće i povrće u osječkoj gospodarskoj zoni Nemetin.

Metode korištene prilikom pisanja završnog rada su: metoda analize, metoda sinteze, metoda deskripcije, metoda klasifikacije te SWOT analiza. Podaci su interpretirani. Određeni ciljevi rada dodatno su potkrijepljeni statističkim podacima i slikama.

3. REZULTATI I RASPRAVA

Poljoprivreda je proizašla iz ljudske potrebe za hranom i osnovnim resursima za preživljavanje. Bez poljoprivrede ne bi bilo moguće zadovoljiti ove osnovne životne potrebe. Poljoprivreda je postala temeljna djelatnost koja je oblikovala ljudsku kulturu, organizaciju društva i način života.

Razumijevanje povijesti poljoprivrede pruža uvid u ekonomske promjene i zakonitosti koje su oblikovale razvoj društava kroz vjekove. Poljoprivreda je igrala ključnu ulogu u razvoju društava, omogućujući urbanizaciju i specijalizaciju radne snage. Napredak u poljoprivredi potaknuo je razvoj tehnologije, od primitivnih alatki do suvremenih poljoprivrednih strojeva i genetički modificiranih usjeva. Poljoprivreda je globalna djelatnost koja utječe na svjetske ekonomske odnose, trgovinu, okoliš i resurse.

U današnjem svijetu, poljoprivreda se suočava s izazovima poput održivosti, klimatskih promjena i povećane potražnje za hranom. Njezina uloga ostaje ključna za budućnost čovječanstva.

Kako bi se razumjelo na koji način poljoprivreda utječe na lokalni razvoj ruralnih područja, u ovom radu se definirala poljoprivreda, njezino značenje, oblici i strategije u kontekstu osječko-baranjske županije, te analizirati stanje ulaganja u poljoprivredu u Osječko-baranjskoj županiji kroz kapitalno ulaganje Regionalni distribucijski centar za voće i povrće.

3.1. Pojmovno određenje poljoprivrede

Autor Grahovac (2005) poljoprivredu definira kao „gospodarsku djelatnost u okviru koje se uzgajaju biljke i životinje u svrhu proizvodnje proizvoda koji primarno zadovoljavaju prehrambene potrebe stanovništva“. Važno je istaknuti da poljoprivreda nije samo uzgoj, ona uključuje i prodaju i skladištenje proizvoda i nabavu sredstava potrebnih za rad na poljoprivrednom gospodarstvu, financiranje poljoprivrednog gospodarstva i slično.

Autor Defilippis (2002) kaže da za razliku od drugih proizvodnih djelatnosti, poljoprivreda je specifična po tome što uspjeh iste ovisi i isključivo je povezan sa prirodnom sredinom u kojoj se svi poljoprivredni procesi odvijaju. Te značajke i osobitosti

proizlaze iz njezine vezanosti za prirodnu sredinu (ovisnosti i toj sredini) i iz činjenice da ona u biti počiva na nizu bioloških i biokemijskih procesa pretvorbe anorganske tvari u organsku.

Vidimo da definicija poljoprivrede obuhvaća različite aspekte ove gospodarske djelatnosti i ističe važne promjene koje su se dogodile tijekom povijesti poljoprivrede. Poljoprivreda je evoluirala od početaka sakupljanja plodova divljih biljaka i lova, do današnjih visokotehnoloških poljoprivrednih praksi.

Najšira definicija poljoprivrede obuhvaća uzgoj biljaka i životinja za proizvodnju hrane, sirovina za industriju, energiju i mnoge druge proizvode. Osim toga, moderna poljoprivreda uključuje i brojne druge aktivnosti kao što su prerada, distribucija, trgovina, istraživanje i razvoj, tehnološki napredak i očuvanje okoliša. Isto tako, naglasak na industrijskom načinu proizvodnje u poljoprivredi ukazuje na transformaciju poljoprivrede tijekom vremena, gdje mehanizacija, upotreba kemikalija i tehnološke inovacije igraju značajnu ulogu u povećanju produktivnosti i omogućavanju veće proizvodnje.

Važan aspekt lanca vrijednosti poljoprivrede je i u preradi i skladištenju poljoprivrednih proizvoda. Skladištenje i prerada omogućuju da se sirovine transformiraju u razne proizvode koji zadovoljavaju različite potrebe tržišta.

Da bi se definirao pojam poljoprivrede; poljoprivrednika; poljoprivrednog gospodarstva; poljoprivrednih djelatnosti, organizacijskih oblika poljoprivrednih gospodarstava, poljoprivrednih proizvoda i ostalog vezanog za poljoprivredu, donesen je Zakon o poljoprivredi. Tako je poljoprivrednik definiran kao fizička ili pravna osoba koja samostalno ili u skupini obavlja poljoprivrednu djelatnost na području Republike Hrvatske. Poljoprivreda u Republici Hrvatskoj je organizirana u pet oblika. (Slika 1.)

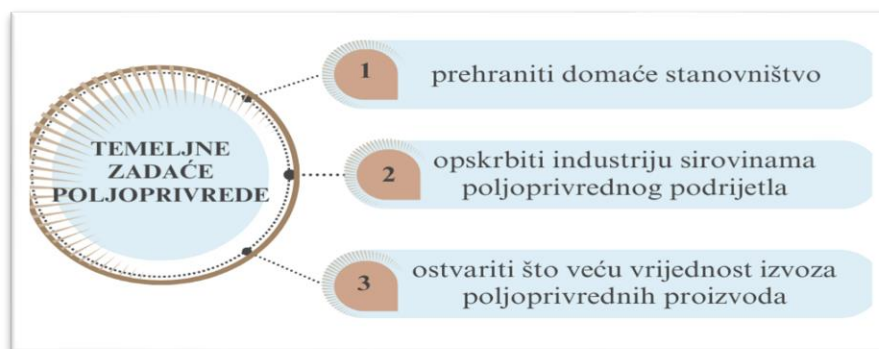
Slika 1. Organizacijski oblici poljoprivrede

Izvor: autor rada

3.1.1. Temeljne zadaće poljoprivrede

Poljoprivreda kao strateška djelatnost, svojom gospodarskom, ekološkom i socijalnom ulogom pridonosi održivom razvoju Republike Hrvatske.

Temeljne zadaće poljoprivrede po Grahovcu (2000) su: prehraniti domaće stanovništvo, odnosno osigurati zadovoljavajuću primarnu proizvodnju prehrambenih proizvoda; opskrbiti industriju sirovinama poljoprivrednog podrijetla kao što su proizvodnja prehrambenih proizvoda, pića, duhanskih prerađevina, kože, stočne hrane i sličnih proizvoda; ostvariti što veću vrijednost izvoza poljoprivrednih proizvoda, odnosno nastojati da se izvozom poljoprivrednih proizvoda ostvari što veći devizni priljev.

Slika 2. Organizacijski oblici poljoprivrede

Izvor: autor rada

3.1.2. Obilježja hrvatskog poljoprivrednog sektora

U Republici Hrvatskoj je u 2020. godini primarni sektor bio zastupljen s 3,3% u ukupnom BDP-u i 6,2% u zaposlenosti što je na razini Europske unije više od prosječnog udjela BDP-a koji je iznosio 1.7% i stopom zaposlenosti od 4,5%.

Ulaskom Republike Hrvatske 2013. godine u Europsku uniju pojavile su se poteškoće u prilagodbi novim gospodarskim okolnostima što je rezultiralo lošijim rezultatima poljoprivrednog sektora u odnosu na ostatak gospodarstva.

Bruto poljoprivredna proizvodnja je u razdoblju od 2008. do 2017. godine u prosjeku padala za 3.7% svaku godinu, dok je svake godine bruto dodana vrijednost (BDV) poljoprivrednog sektora padala u prosjeku 4,3%. Poljoprivredna djelatnost Republike Hrvatske od 2018. godine bilježi oporavak te je tako za 2020. godinu procijenjen rast vrijednosti poljoprivredne proizvodnje od 7% i rast BDV-a od 12,4%. U 2020. godini bruto poljoprivredna proizvodnja mjerena po godišnjoj jedinici rada, ostvarila je rast od 4,7%, dok je mjerena BDV-om po godišnjoj jedinici rada ostvarila rast od 7,3%. Hrvatski poljoprivrednici u svom radu susreću se nizom problema. Većina njih ima nisku produktivnost i loše upravljanje poslovnim aspektima poljoprivrede zbog otežanog pristupa kapitalu i investicijama potrebnim za razvoj djelatnosti.

Kao ključni problemi hrvatskih poljoprivrednika u tom kontekstu ističu se:

- a) Niska produktivnost: Produktivnost u poljoprivredi je niska zbog zastarjele opreme, nedostatka pristupa modernoj tehnologiji i nedovoljne obuke poljoprivrednika. Povećanje produktivnosti zahtijeva ulaganje u nove tehnologije i obuku.
- b) Loše vođenje poslovnih evidencija: Vođenje preciznih evidencija o troškovima, prihodima i proizvodnji ključno je za dobro upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom. Nedostatak dobrih evidencija otežava donošenje informiranih poslovnih odluka.
- c) Nedostatak planiranja: Planiranje je važan dio uspješnog poslovanja u poljoprivredi. To uključuje planiranje usjeva, vremena sadnje i berbe, upravljanje resursima i planiranje budućih investicija.
- d) Nedovoljno osiguranje: Nepredvidive prirodne katastrofe ili štete na usjevima ozbiljno ugrožavaju prihode poljoprivrednika. Osiguranje usjeva je ključno za zaštitu od financijskih gubitaka.

- e) Povezanost s vrijednosnim lancem: Povezanost s vrijednosnim lancem omogućuje poljoprivrednicima pristup tržištima, bolje cijene za proizvode i podršku u marketingu. Nedostatak takve povezanosti ograničava mogućnosti za rast.
- f) Nedostatak investicija u tehnologiju i istraživanje i razvoj: Nedostatak ulaganja u moderne tehnologije, istraživanje i razvoj otežava inovacije u poljoprivredi i povećanje produktivnosti.

Ove izazove moguće je rješavati kroz politike poticaja, obrazovanje poljoprivrednika, podršku razvoju lokalnih tržišta i bolju povezanost s vrijednosnim lancem. Također, pristup financiranju i kreditima može se poboljšati putem suradnje između vlade, komercijalnih banaka i financijskih institucija kako bi se osiguralo da poljoprivrednici dobiju pristup kapitalu potrebnom za modernizaciju i rast svog poslovanja.

3.1.3. Javna potpora poljoprivredi

Projekti ruralnog razvoja igraju ključnu ulogu u unapređenju i održivom razvoju ruralnih područja. Ovi projekti su važni jer doprinose ekonomskom, društvenom i ekološkom blagostanju ruralnih zajednica. Neki od ključnih aspekata značaja projekata ruralnog razvoja su:

1. Poticanje gospodarskog rasta: Projekti ruralnog razvoja često promiču gospodarski rast u ruralnim područjima. To uključuje poticanje poljoprivrede, ruralnog poduzetništva, turizma i drugih gospodarskih aktivnosti.
2. Smanjenje nezaposlenosti: Ruralna područja često se suočavaju s visokom stopom nezaposlenosti, a projekti ruralnog razvoja mogu stvoriti nova radna mjesta i prilike za lokalno stanovništvo.
3. Diversifikacija ekonomije: Projekti ruralnog razvoja mogu pomoći u diversifikaciji lokalne ekonomije tako da zajednice nisu previsoko ovisne o jednoj gospodarskoj djelatnosti. To povećava otpornost na ekonomske promjene.
4. Očuvanje tradicija i kulture: Mnoga ruralna područja čuvaju bogatu kulturnu i tradicijsku baštinu. Projekti ruralnog razvoja mogu poticati očuvanje tih vrijednih aspekata identiteta zajednice.
5. Infrastrukturni razvoj: Ruralna područja često imaju manje razvijenu infrastrukturu od urbanog područja. Projekti ruralnog razvoja mogu potaknuti izgradnju i modernizaciju infrastrukture, uključujući ceste, vodovod i električnu energiju.

6. Pristup obrazovanju i zdravstvenim uslugama: Ruralna područja mogu imati ograničen pristup obrazovanju i zdravstvenim uslugama. Projekti ruralnog razvoja mogu poboljšati te usluge i pridonijeti boljem zdravstvenom i obrazovnom stanju stanovništva.
7. Očuvanje okoliša: Održivi ruralni razvoj promiče očuvanje prirodnih resursa i okoliša. Projekti mogu uključivati prakse koje smanjuju negativni utjecaj na okoliš i potiču održivu poljoprivredu.
8. Povećanje kvalitete života: Kroz poboljšanje ekonomske situacije, pristupa uslugama i infrastrukturi te očuvanje kulturnih i prirodnih resursa, projekti ruralnog razvoja doprinose povećanju kvalitete života stanovnika ruralnih zajednica.
9. Socijalna kohezija: Projekti ruralnog razvoja često promiču socijalnu koheziju i zajednički rad unutar zajednice. To može ojačati veze između ljudi i poboljšati društvenu povezanost.
10. Održavanje ruralnih područja: Ruralna područja često su izložena depopulaciji jer mladi ljudi odlaze u gradove u potrazi za boljim životom. Projekti ruralnog razvoja mogu pružiti razloge za ostanak i život u ruralnim područjima.

Dugoročno gledano, projekti ruralnog razvoja igraju ključnu ulogu u transformaciji ruralnih zajednica, poboljšanju kvalitete života stanovnika i promicanju održivog razvoja ruralnih područja. Ovi projekti su važni za očuvanje i unapređenje ruralnih zajednica širom svijeta, ne samo u Hrvatskoj.

U trenutnom programskom razdoblju financijska omotnica zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske usmjerena je na podršku ruralnom razvoju. Tako je 58% usmjereno je na mjere ruralnog razvoja, 40% na izravna plaćanja i 2% na mjere zajedničkog tržišta.

Na razini Europske unije 76% proračuna zajedničke poljoprivredne politike usmjereno je na izravna plaćanja. Kako bi umanjila razliku u potpori dohotku u odnosu na prosjek Europske unije, Republika Hrvatska koristi dodatna plaćanja iz svog državnog proračuna i koristi mogućnost prebacivanja 15% sredstava iz proračuna za ruralni razvoj u izravna plaćanja. Potpore poljoprivredi, izravna plaćanja i potpora ruralnom razvoju, doprinose rastu gospodarskih rezultata s višestrukim učinkom od 2,67% .

3.1.4. Vizija razvoja

Vizija razvoja poljoprivrede obično se temelji na dugoročnim ciljevima i željenim promjenama u poljoprivrednom sektoru. Vizija se često izražava kao želja za održivim, produktivnim i pravednim poljoprivrednim sustavom koji zadovoljava potrebe sadašnjih i budućih generacija.

Ključni elementi koji čine dio vizije razvoja poljoprivrede su:

1. Održivost: Vizija razvoja poljoprivrede obično uključuje održivost kao osnovni princip. Održiva poljoprivreda promiče ekonomske, ekološke i društvene aspekte poljoprivredne proizvodnje kako bi se osiguralo da resursi poput tla, vode i biološka raznovrsnost budu očuvani za buduće generacije.
2. Povećanje produktivnosti: Vizija često uključuje cilj povećanja produktivnosti poljoprivrede kako bi se osiguralo dovoljno hrane, sirovina i drugih poljoprivrednih proizvoda za rastuće svjetsko stanovništvo.
3. Smanjenje siromaštva i nejednakosti: Razvoj poljoprivrede često uključuje cilj smanjenja siromaštva među ruralnim stanovništvom i smanjenje nejednakosti u pristupu resursima i pravima.
4. Diversifikacija proizvodnje: Vizija razvoja poljoprivrede može uključivati diversifikaciju proizvodnje kako bi se raznolikošću usjeva i usluga povećala stabilnost poljoprivrednih gospodarstava i ruralnih zajednica.
5. Inovacije i tehnologije: Vizija obično prepoznaje važnost inovacija i tehnološkog napretka u poljoprivredi kako bi se poboljšala produktivnost, smanjili gubici i povećala održivost.
6. Pravilna uprava prirodnim resursima: Očuvanje i pravilna uprava prirodnim resursima poput tla, vode i šuma često su ključni elementi vizije razvoja poljoprivrede.
7. Kvaliteta hrane i sigurnost: Vizija uključuje cilj osiguranja kvalitete hrane i sigurnosti hrane za stanovništvo.
8. Ekonomski razvoj ruralnih područja: Poljoprivreda igra ključnu ulogu u ekonomskom razvoju ruralnih područja, pa vizija uključuje cilj poboljšanja životnih uvjeta i infrastrukture u tim područjima.
9. Kulturna baština: Očuvanje kulturne baštine i tradicija u poljoprivredi također može biti dio vizije razvoja.

Važno je napomenuti da svaka zemlja EU ili regija može imati svoju jedinstvenu viziju razvoja poljoprivrede ovisno o svojim specifičnim potrebama, resursima i izazovima. Osim toga, vizija razvoja poljoprivrede često uključuje suradnju različitih sudionika, uključujući vladine agencije, poljoprivrednike, istraživače i civilno društvo kako bi se postigli zajednički ciljevi u poljoprivredi.

U suradnji s predstavnicima poljoprivredno - prehrambenog sektora, Vlada Republike Hrvatske odredila je ključne ciljeve i prioritete u razvoju poljoprivrede. Zajedničkom vizijom Republika Hrvatska će proizvoditi veće količine visokokvalitetne hrane po konkurentnim cijenama, povećati otpornost poljoprivredne proizvodnje na klimatske promjene uz održivo upravljati prirodnim resursima. Tako će se poboljšati kvaliteta života i povećati zaposlenost u ruralnim područjima. (<https://poljoprivreda.gov.hr>)

3.1.5. Prilike i koristi za razvoj hrvatske poljoprivrede u Europskoj uniji

Članstvo Hrvatske u Europskoj uniji (EU) donosi niz koristi za hrvatsku poljoprivredu. Evo nekoliko ključnih koristi od članstva u EU-u za poljoprivredu Hrvatske:

1. **Financijska potpora:** Hrvatska ima pristup raznim fondovima EU-a, uključujući Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EAFRD) i Europski fond za regionalni razvoj (EFRR). Ti fondovi pružaju financijsku potporu poljoprivredi, ruralnom razvoju i infrastrukturi.
2. **Zajednička poljoprivredna politika (ZPP):** Hrvatska se, kao članica EU-a, pridržava Zajedničke poljoprivredne politike EU-a, koja osigurava stabilnost i pravednost na tržištu poljoprivrednih proizvoda. Poljoprivrednici iz Hrvatske imaju pristup tržištima EU-a bez trgovinskih barijera.
3. **Standardi kvalitete i sigurnosti hrane:** Članstvo u EU-u zahtijeva usklađivanje s visokim standardima kvalitete i sigurnosti hrane. To pridonosi boljoj reputaciji hrvatskih poljoprivrednih proizvoda na međunarodnom tržištu.
4. **Mogućnost izvoza:** Članstvo u EU-u olakšava izvoz hrvatskih poljoprivrednih proizvoda na tržište EU-a bez carina i trgovinskih barijera, što može pomoći povećanju izvoza.
5. **Programi ruralnog razvoja:** Hrvatska može koristiti sredstva iz EAFRD-a za poticanje ruralnog razvoja, podršku malim i srednjim poljoprivrednim poduzećima, promicanje održive poljoprivrede i razvoj ruralnih zajednica.

6. Istraživanje i inovacije: Hrvatska može sudjelovati u europskim programima za istraživanje i inovacije u poljoprivredi, što može pomoći u unaprjeđenju poljoprivrednih tehnika i tehnologija.
7. Podrška ruralnom razvoju: EU pruža potporu ruralnom razvoju, uključujući razvoj infrastrukture, ruralni turizam i diversifikaciju gospodarstva ruralnih područja.
8. Upravljanje krizama: Hrvatska može koristiti europske mehanizme za upravljanje krizama u poljoprivredi, kao što su fondovi za suzbijanje šteta od prirodnih nepogoda.

Ove su koristi samo neki od aspekata koje Hrvatska dobiva kao članica EU-a u pogledu poljoprivrede. Treba napomenuti da i dalje postoje izazovi i potreba za pravilnim korištenjem dostupnih resursa i programa kako bi se maksimizirale koristi za hrvatsku poljoprivredu. (<https://poljoprivreda.gov.hr>)

3.1.6. SWOT analiza razvoja hrvatske poljoprivrede

SWOT analiza je alat koji se koristi za procjenu snaga, slabosti, prilika i prijetnji specifičnih za određeni sektor. Ova analiza provedena u poljoprivredno-prehrambenom sektoru pomaže poljoprivrednicima, stručnjacima i dionicima u razumijevanju trenutnog stanja i izazova s kojima se poljoprivredni sektor suočava.

U opisu SWOT analize u daljnjem tekstu su ukratko navedena glavna obilježja prednosti (snaga), ograničenja (slabosti), potencijala (prilika) i rizika (prijetnji) poljoprivredno-prehrambenog sektora Republike Hrvatske kako slijedi.

- a) Prednosti Republike Hrvatske za daljnji razvoj poljoprivrede ogledaju se u direktnom pristupu tržištu EU-a koje članstvo u EU pruža Hrvatskoj uz neograničen pristup ogromnom tržištu EU-a, što otvara velike mogućnosti za izvoz poljoprivrednih proizvoda. Poljoprivrednici u Hrvatskoj imaju pristup subvencijama i financijskoj podršci putem Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) EU-a, što pomaže u razvoju sektora. Hrvatska nudi raznolike uvjete za poljoprivredu, što omogućuje raznolikost poljoprivrednih aktivnosti i proizvoda. U Hrvatskoj postoje dugogodišnje neiskorištene poljoprivredne površine koje se mogu obnoviti i koristiti za ekološku poljoprivredu. Cijene poljoprivrednog zemljišta u RH relativno su niske u usporedbi s drugim državama EU-a, što

olakšava ulazak u poljoprivredni sektor. Dostupnost vodenih resursa povoljno utječe na poljoprivrednu proizvodnju u RH. Hrvatska ima relativno nisku cijenu radne snage što pomaže održavanju konkurentske prednosti u proizvodnji. Moderna cestovna infrastruktura olakšava transport poljoprivrednih proizvoda. Visok udio kućnih troškova namijenjenih hrani otvara prilike za razvoj lokalne poljoprivrede i prehrambene industrije. Hrvatski turizam može potaknuti potražnju za lokalnim poljoprivrednim proizvodima, kao i pružiti dodatne prihode poljoprivrednicima. Visoki javni izdaci za poljoprivredu pružaju potrebnu podršku sektoru. Rast površina pod ekološkom proizvodnjom ukazuje na sve veći interes za održive prakse. Hrvatska može biti konkurentna u određenim poljoprivrednim granama jer mala poljoprivredna gospodarstva u Hrvatskoj mogu ostvariti visoku tehničku učinkovitost. Smanjena upotreba pesticida u RH doprinosi ekološkoj održivosti. Niske emisije ugljika iz poljoprivredne proizvodnje imaju pozitivan utjecaj na okoliš. Sve ove karakteristike zajedno stvaraju povoljan okoliš za razvoj poljoprivrede u Hrvatskoj i otvaraju prilike za rast i održivost ovog sektora.

- b) Ograničenja u poljoprivredi Republike Hrvatske vidljiva su kroz negativnu trgovinsku bilancu pojedinih sektora poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, što znači da se uvozi više proizvoda nego što se izvozi. Produktivnost rada u poljoprivredi u Hrvatskoj je niža u usporedbi s prosjekom EU-a. Visoka razina sivog tržišta u ruralnim područjima ukazuje na neregulirano zapošljavanje. Nedostatak kapitalnih ulaganja u poljoprivredi i teškoće u pristupu financiranju ograničavaju rast sektora. Nedostatak ulaganja u istraživanje i razvoj usporavaju inovacije u sektoru. Općenito niska tehnička učinkovitost u poljoprivredi, osim kod malih gospodarstava, otežava konkurentnost. Nedostatak raznolikosti u proizvodnji ograničava sektor na proizvode male vrijednosti. Nedovoljan fokus na znanje i inovacije u poljoprivredno-prehrambenoj industriji usporavaju razvoj. Nedostatak sposobnosti lanaca opskrbe da učinkovito reagiraju na promjene na tržištu ograničavaju konkurentnost. Nedostatna povezanost i razmjena informacija unutar lanaca opskrbe usporava prilagodbu na promjene. Manjak radne snage u poljoprivredi i preradi hrane otežava proizvodnju. Slaba sposobnost upravljanja tržišnim i klimatskim rizicima izlože sektor neželjenim promjenama. Ograničen pristup vodi za navodnjavanje otežava upravljanje sušama. Nepovoljna poslovna klima odvraća investicije u sektor. Visoka stopa siromaštva ograničava potrošnju i

tržište za poljoprivredne proizvode. Neravnomjerna raspodjela potpore dohotku između malih i većih gospodarstava izazva nejednakost. Gospodarstva koja ovise o izravnim plaćanjima imaju nižu tehničku učinkovitost. Neujednačeno korištenje mjera ruralnog razvoja ograničava potencijal za povećanje produktivnosti. Niska pokrivenost osiguranjem povećati rizik za poljoprivrednike. Usporeni postupci dodjele zemljišta usporavaju razvoj poljoprivrede. Subvencije poljoprivredi mogu dovesti do povećanja cijena zemljišta. Kvaliteta vode može biti ugrožena zbog utjecaja poljoprivrede. Administrativna fragmentacija komplicira provedbu politika. Slaba logistika otežava transport i distribuciju proizvoda. Ograničena sposobnost ruralnih stanovnika za korištenje gospodarskih prilika ograničava razvoj. Nedostatna organiziranost poljoprivrednih proizvođača otežava pregovore i suradnju. Rješavanje ovih izazova zahtijeva sveobuhvatne strategije i politike kako bi se unaprijedila konkurentnost i održivost poljoprivrede u Hrvatskoj.

- c) Potencijali i mogućnosti za razvoj poljoprivredno-prehrambenog sektora u Hrvatskoj postoje u smislu zadovoljenje potreba domaćeg tržišta, što može pozitivno utjecati na trgovinsku bilancu. Također postoji mogućnost dodatne diversifikacije proizvodnje kako bi se proizveli različiti proizvodi. Koristi od poboljšanja poslovne, regulatorne i administrativne klime mogu potaknuti rast sektora. Učinci gospodarskih multiplikatora mogu potaknuti veća ulaganja u poljoprivredno-prehrambeni sektor. Prelazak na proizvode veće vrijednosti može poboljšati konkurentnost sektora, smanjiti trgovinski deficit i stvoriti gospodarske prilike u ruralnim područjima. Postoji snažan potencijal rasta za proizvode s oznakom podrijetla. Povećanje produktivnosti radne snage putem boljeg pristupa proizvodnom kapitalu može poboljšati proizvodnju. Ulaganja u istraživanje i razvoj mogu povećati produktivnost rada u poljoprivredi. Organizacija i integracija lanaca vrijednosti mogu poboljšati efikasnost i konkurentnost. Potpore inovacijama mogu potaknuti razvoj novih tehnologija i proizvoda. Olakšan pristup financiranju putem financijske pismenosti i poslovnog planiranja može potaknuti investicije. Bolje usmjeravanje potpore može ubrzati transformaciju sektora. Postoji potencijal za razvoj integriranih lanaca vrijednosti, uključujući biogospodarstvo. Mjere prilagodbe klimatskim promjenama mogu poboljšati otpornost sektora. Stabilizacija prihoda može pozitivno utjecati na produktivnost. Pomicanje fokusa javnih institucija prema proaktivnom planiranju može potaknuti održiv razvoj. Značajan

potencijal istraživanja, razvoja i inovacija može povećati produktivnost. Veća koordinacija i suradnja među akterima AKIS-a može pomoći u pretvaranju znanja u produktivnost. Upotreba digitalnih tehnologija može poboljšati efikasnost i smanjiti troškove. Bolja apsorpcija sredstava za ruralni razvoj može pomoći akumulaciji kapitala i konkurentnosti. Postoji značajan kapacitet za poboljšanje upravljanja poljoprivrednim rizikom korištenjem instrumenata osiguranja. Iskorištavanje ovih potencijala zahtijeva usmjerenost na održivost, inovaciju i strateško planiranje u poljoprivredno-prehrambenom sektoru Hrvatske.

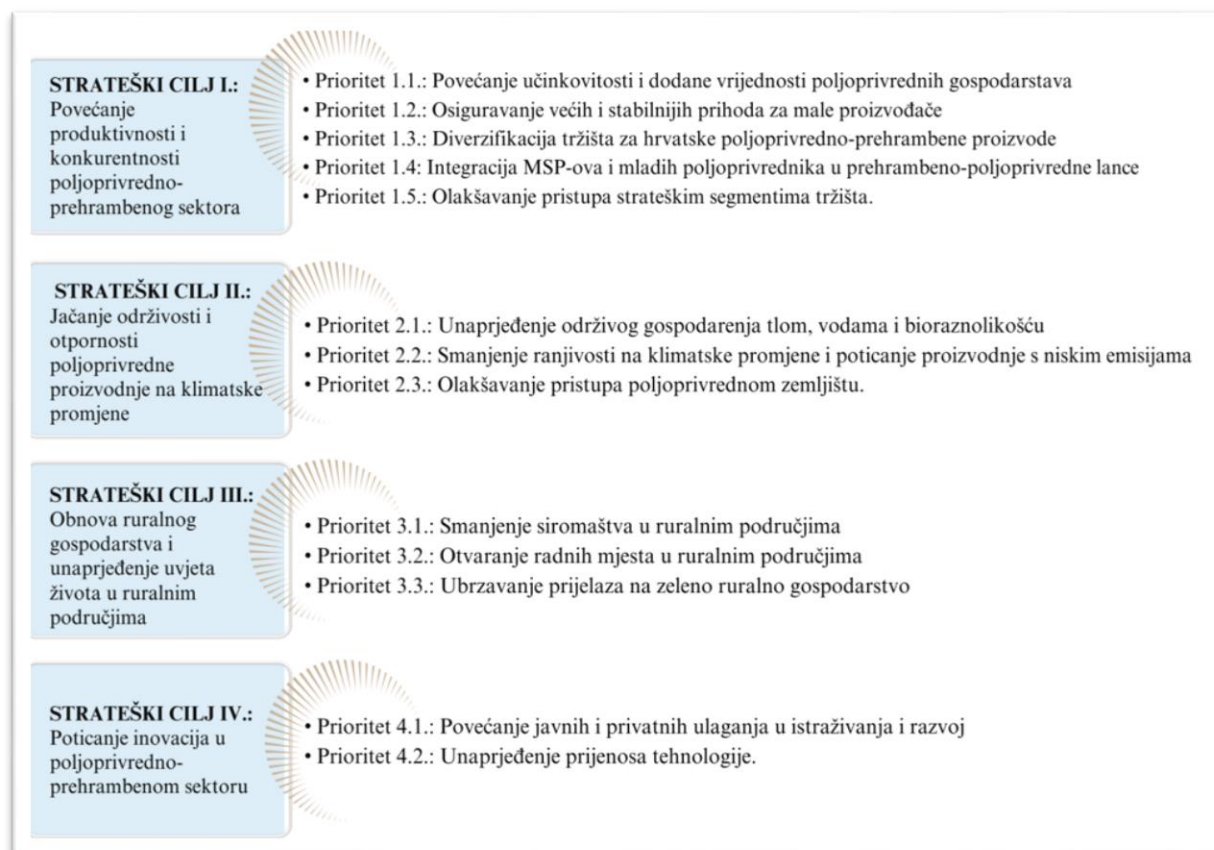
- d) Rizici koji utječu na poljoprivredno-prehrambeni sektor u Hrvatskoj izravno su povezani na povećanje migracija iz ruralnih u urbana područja koje dovodi do smanjenja ruralnog stanovništva, što može utjecati na radnu snagu i vitalnost ruralnih zajednica. Hrvatska se suočava s konkurentskim izazovima u usporedbi s drugim državama članicama EU-a, što otežava izvoz poljoprivrednih proizvoda. Visoke razine erozije tla i površinskog otjecanja mogu narušiti produktivnost poljoprivrednih površina. Globalna recesija i financijska kriza mogu značajno utjecati na ekonomsku stabilnost poljoprivredno-prehrambenog sektora i odgoditi planirane transformacije. Poljoprivredno-prehrambeni sektor povezan je s turizmom, pa globalna gospodarska kretanja i krize u turizmu mogu imati negativan utjecaj. Nepredviđeni učinci klimatskih promjena, poput ekstremnih vremenskih uvjeta, mogu ozbiljno ugroziti poljoprivredu, prijevoz, distribuciju i turističku industriju. Neprimjereno korištenje potpora u poljoprivredi za brzi profit može ograničiti dugoročne koristi i učinke javnih ulaganja u sektor. Uvođenje novih javnih i privatnih standarda u poljoprivredno-prehrambenom sektoru zahtijeva prilagodbu i dodatne resurse. S obzirom na ove izazove, važno je da Hrvatska razvija strategije i politike koje će omogućiti održivost i konkurentnost poljoprivredno-prehrambenog sektora te da se pravilno prilagodi promjenjivim okolnostima kako bi ostvarila svoje ciljeve u tom sektoru.

3.2. Razvojne potrebe i strateški ciljevi u RH

Strategije u poljoprivredi su planovi i pristupi koji se koriste kako bi se postigli određeni ciljevi u sektoru poljoprivrede. Zakonom o poljoprivredi („Narodne novine“, br. 118/18, 42/20, 127/20 i 52/21) propisano je da se strategijom poljoprivrede utvrđuje vizija razvoja,

strateški ciljevi i prioritete hrvatske poljoprivrede te aktivnosti za njihovo ostvarenje. U skladu s odredbama Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 123/17), strategija poljoprivrede je dugoročna nacionalna sektorska strategija. Strategija poljoprivrede je ujedno jedan od akata strateškog planiranja kojim se podupire provedba Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine („Narodne novine“, broj 13/21.) i Strateškog cilja 9. Samodostatnost u hrani i razvoj biogospodarstva u okviru „Zelene i digitalne tranzicije“ kao jednog od četiri razvojna smjera koji će pridonijeti ostvarenju vizije Hrvatske 2030. godine.

Strategija se temelji na četiri strateška cilja, od kojih je svaki dalje razrađen u dva ili više općih ciljeva ili prioriteta. Strateški ciljevi odražavaju prioritete politike utvrđene radi ostvarenja vizije razvoja poljoprivrede i ruralnog prostora u Hrvatskoj. (Slika 3.)

Slika 3. Strateški ciljevi u hrvatskoj poljoprivredi

Izvor: autor rada prema Zakonu o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske

Ministarstvo poljoprivrede je u suradnji s predstavnicima hrvatskog poljoprivredno - prehrambenog sektora usuglasilo viziju razvoja poljoprivrede: „proizvoditi veću količinu visokokvalitetne hrane po konkurentnim cijenama, održivo upravljati prirodnim resursima uz povećanje otpornosti na klimatske promjene te doprinijeti poboljšanju kvalitete života i povećanju zaposlenosti u ruralnim područjima” (<https://www.zakon.hr>).

Vizija razvoja poljoprivrede u Republici Hrvatskoj oblikovana je u četiri strateška cilja:

1. Povećanje produktivnosti i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenog sektora;
2. Jačanje održivosti i otpornosti poljoprivredne proizvodnje na klimatske promjene;
3. Obnova ruralnog gospodarstva i unaprjeđenje uvjeta života u ruralnim područjima; i horizontalni cilj
4. Poticanje inovacija u poljoprivredno - prehrambenom sektoru.

Svaki od strateških ciljeva povezan je s nekom od razvojnih potreba hrvatske poljoprivrede. Da bi se one ispunile, osmišljene su intervencije prikazane u planu provedbe. Aktivnosti se realiziraju putem ciljanih mjera financiranih iz državnog proračuna Republike Hrvatske ili sredstava proračuna Europske unije u skladu s budućim strateškim planom za zajedničku poljoprivrednu politiku (ZPP). Svi strateški ciljevi usmjereni su na unapređenje ruralnog gospodarstva, a njihovo ispunjenje doprinijet će cjelokupnom gospodarskom razvoju Hrvatske. Strategija poljoprivrede do 2030. sugerira da će se to ostvariti povećanjem produktivnosti poljoprivrede na okolišno i klimatski održiv način, uz jačanje veza između proizvodnje i tržišta te stvaranje novih radnih mjesta u ruralnom gospodarstvu. Strategija daje veliki naglasak na inovacije kao ključan čimbenik za unapređenje gospodarskog razvoja poljoprivrede. (<https://www.sabor.hr>)

3.2.1. Razvojne potrebe

Razvojne potrebe u poljoprivredi odnose se na specifične izazove i potrebe sektora poljoprivrede koji se javljaju u procesu razvoja i unapređenja poljoprivrednih sustava.

Razvojne potrebe utvrđene su na temelju analize glavnih izazova i prilika za hrvatski poljoprivredno - prehrambeni sektor i prioriteta koje su sudionici iskazali tijekom javnih konzultacija i radionica.

Razvojne potrebe u Strateškom planu Ministarstva poljoprivrede (<https://www.sabor.hr>) do 2030. godine su:

1. Povećati dodanu vrijednost poljoprivredne proizvodnje
2. Povećati pravičnost dodjele potpore dohotku
3. Unaprijediti povezanost u lancu od proizvođača do potrošača
4. Unaprijediti poduzetničke sposobnosti proizvođača u poljoprivredno-prehrambenom sektoru
5. Uskladiti proizvodnju sa zahtjevima tržišta
6. Poticati veće sudjelovanje proizvođača u sustavima kvalitete
7. Unaprijediti vještine radne snage u poljoprivredno-prehrambenom lancu
8. Poboljšati okolišnu održivost poljoprivrednih praksi
9. Unaprijediti usklađenost između proizvodnih sustava i okolišnih uvjeta
10. Više i učinkovitije koristiti instrumente za upravljanje rizicima
11. Unaprijediti funkcioniranje tržišta poljoprivrednim zemljištem
12. Unaprijediti koordinaciju između intervencija u ruralnim područjima
13. Unaprijediti javnu infrastrukturu u ruralnim područjima
14. Potaknuti ulaganja u tehnologiju i inovacije
15. Unaprijediti pristup istraživanjima i razvoju te korištenje znanja i tehnologija

3.2.2. Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) 2023. – 2027.

Sporazum o reformi zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) službeno je donesen 2. prosinca 2021. Novim propisima, koji su stupili na snagu 1. siječnja 2023., omogućuje se pravedniji i zeleniji ZPP koji stavlja naglasak na uspješnost provedbe. (<https://ruralnirazvoj.hr/sp-zpp/>)

Novim propisima se nastoji osigurati održiva budućnost za europske poljoprivrednike, pružiti usmjerenija potpora manjim poljoprivrednim gospodarstvima i omogućiti veća fleksibilnost državama članicama EU-a u prilagodbi mjera lokalnim uvjetima.

Poljoprivreda i ruralna područja imaju središnju ulogu u europskom zelenom planu, a ZPP za razdoblje 2023. – 2027. bit će ključan instrument u ostvarivanju ciljeva strategije "od polja do stola" i strategije za bioraznolikost. Strategije su usmjerene na deset posebnih ciljeva povezanih sa zajedničkim ciljevima EU-a za socijalnu, ekološku i gospodarsku održivost u poljoprivredi i ruralnim područjima. Propisima o ZPP-u utvrđuje se zajednički

skup pokazatelja kao dio novog okvira za uspješnost, praćenje i evaluaciju. Pokazatelji će se pratiti na temelju godišnjih izvješća o uspješnosti i pregleda uspješnosti strateških planova u okviru ZPP-a svake dvije godine kako bi se procijenio napredak država članica EU-a u postizanju njihovih ciljnih vrijednosti te ciljeva ZPP-a.

Kao najzanimljiviji ciljevi u novom ZPP-u izdvajaju se Izravna plaćanja mladim poljoprivrednicima od najmanje 3% proračuna članice EU-a i Poboljšanje rodne ravnoteže opisano kao ravnopravnost spolova i veće sudjelovanje žena u poljoprivredi. (<https://agriculture.ec.europa.eu>)

3.2.3. Poljoprivredna proizvodnja na području Županije

Osječko-baranjsku županiju čine 7 gradova i 35 općina.

Gradovi: Beli Manastir, Belišće, Donji Miholjac, Đakovo, Našice, Osijek i Valpovo

Općine: Antunovac, Bilje, Bizovac, Čeminac, Čepin, Darda, Donja Motičina, Draž, Drenje, Đurđenovac, Erdut, Ernestinovo, Feričanci, Gorjani, Jagodnjak, Kneževi Vinogradi, Koška, Levarjska Varoš, Magadenovac, Marijanci, Petlovac, Petrijevci, Podgorač, Podravska Moslavina, Popovac, Punitovci, Satnica Đakovačka, Semeljci, Strizivojna, Šodolovci, Trnava, Viljevo, Viškovci, Vladislavci i Vuka

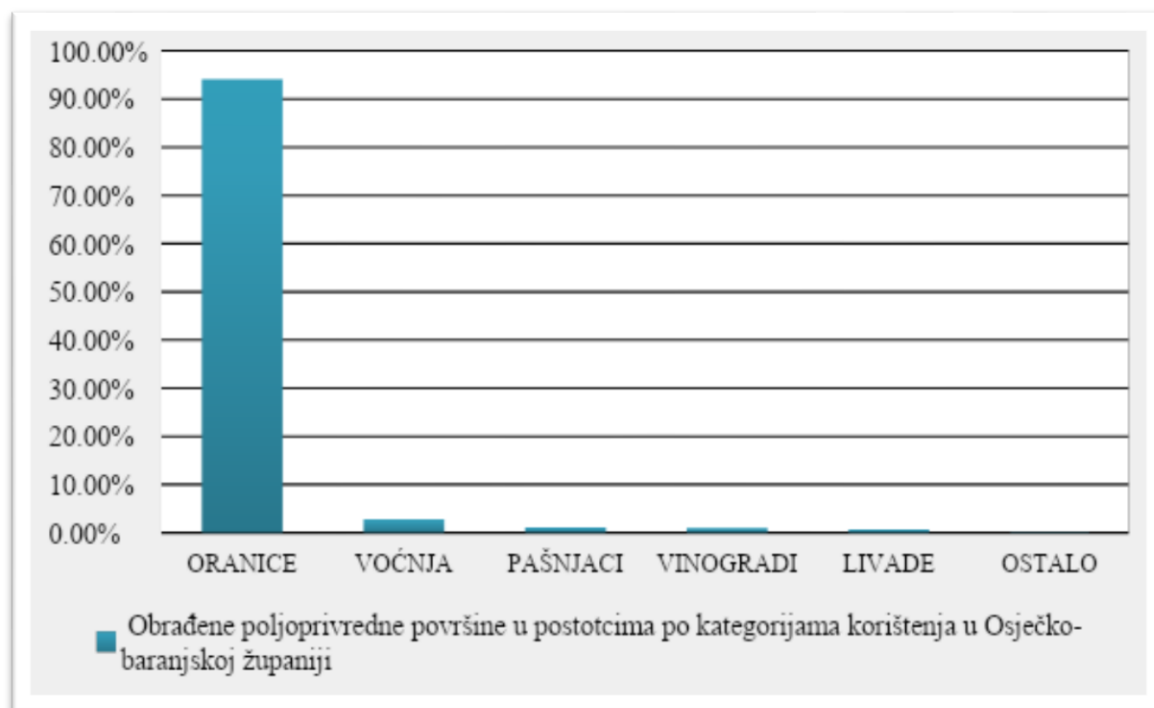

Slika 4. Osječko-baranjska županija

Izvor: <https://www.obz.hr/index.php/zupanija/lokalna-samouprava>

Prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APPRRR) , površina obrađenog poljoprivrednog zemljišta u Arkodu na dan 31. prosinca 2021. godine u Republici Hrvatskoj ima 1.161.706 ha obrađenih poljoprivrednih površina na 1.380.679 parcela, a Osječko-baranjska županija 212.105 ha obrađenih poljoprivrednih površina na 85.998 parcela, od toga u sustavu potpora prema podacima APPRRR u Republici Hrvatskoj je 1.118.830 ha, a u Osječko-baranjskoj županiji u sustavu potpora je 210.190 ha.

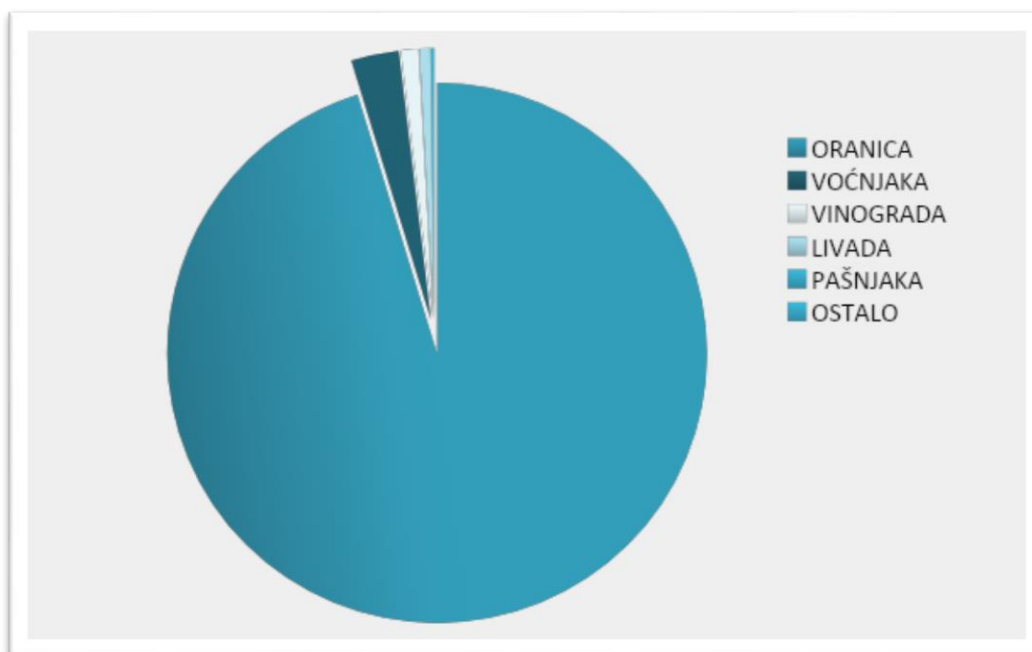
Navedeni podaci se razlikuju zato što nisu sve obradive površine uključene u sustav potpora. Od ukupno obrađenih poljoprivrednih površina Osječko-baranjske županije najveći udio predstavljaju oranice kojih ima 94,1%, zatim voćnjaci sa 2,8%, pašnjaci 1,1%, vinogradi 1,1%, livade 0,7% i ostalo zemljište 0,2%. (Grafikon 1.)

Grafikon 1. Obradene poljoprivredne površine u postotcima po kategorijama korištenja u Osječko-baranjskoj županiji

Uvidom u podatke o strukturi obrađenog poljoprivrednog zemljišta s cjelokupnog područja Osječko-baranjske županije objavljenih u statističkom izvješću APPRRR, (Grafikon 2.) razvidno je kako su ukupno obrađene poljoprivredne površina Osječko-baranjske županije 212.105,27 hektara i sastoje se od:

- Oranica 199.692,95 ha
- Voćnjaka 6.000,34 ha
- Vinograda 2.204,13 ha
- Livada 1.371,95 ha
- Pašnjaka 2.413,24 ha
- Ostalo 422,66 ha

Grafikon 2. Obradene poljoprivredne površine u hektarima po kategorijama korištenja u Osječko-baranjskoj županiji
Izvor: narodne-novine.html

Prema podacima iz ARKOD baze podataka na dan 31.12.2021. godine (podaci o broju, površine ARKOD-a i broja poljoprivrednih gospodarstava s obzirom na sjedište) površinu od 212.105,27 hektara koja se nalazi na 85.998 arkod parcela obrađuje 11.666 poljoprivredna gospodarstva svih kategorija.

Na području Osječko-baranjske županije prosječna veličina parcele iznosi 2,47 ha, a prosječna veličina poljoprivrednog gospodarstva iznosi 18,2 ha. (Tablica 1.)

Tablica 1. Prikaz podataka iz ARKOD na dan 31.prosinca 2021. o parcelama prema vrstama uporabe poljoprivrednog zemljišta u gradu/općini i broju poljoprivrednih gospodarstava prema sjedištu

Grad/Općina	Oranica (ha)	Livada (ha)	Pašnjak (ha)	Vinograd (ha)	Voćnjak (ha)	Ostalo (ha)	Ukupno (ha)	Broj PG
Beli Manastir	2.951,69	13,67	2,63	123,17	73,27	1,99	3.166,42	241
Belišće	3.773,52	26,17	23,7	0	56,05	3,47	3.882,91	266
Donji Miholjac	7.238,22	40,21	101,67	0,42	179,54	14,61	7.588,21	583
Đakovo	9.755,81	54,69	104,81	13,81	375,81	16,19	10.321,12	994
Našice	4.528,31	153,42	156,41	30,87	267,69	41,02	5.177,72	605
Osijek	9.303,64	4,87	70,56	1,73	211,87	10,45	9.603,21	1386
Valpovo	6.600,29	95,36	63,29	0,07	231,28	20,25	7.010,54	417
Antunovac	4.334,74	3,89	7,57	0	354,14	3,33	4.703,67	138
Bilje	5.911	16,82	68,67	0	68,62	7,79	6.072,9	283
Bizovac	6.635	20,73	72,85	0,09	281,78	1,92	7.012,37	212
Čeminac	3.725,43	2,07	14,1	0	168,01	0,16	3.909,77	179
Čepin	8.389,99	7,45	69,47	0	106,83	3,68	8.580,47	408
Darda	4.642,99	3,56	1,63	0	128,13	0,57	4.781,91	204
Donja Motičina	731,18	48,52	3,44	3,86	34,69	0,29	821,98	58
Draž	6.031,12	58,31	160,86	99	164,03	61,71	6.575,03	211
Drenje	3.937,89	78,2	81,22	483,63	636,13	71,52	5.288,59	313
Đurđenovac	5.107,78	73,27	284,35	0,38	134,22	1,87	5.601,87	346
Erdut	7.960,19	2,15	6,9	554,57	294,42	6,3	8.824,53	448
Ernestinovo	2.396	0,4	14,06	1,23	18,35	0,56	2.430,6	126
Feričanci	1.161,37	18,88	6,1	132,91	68,99	2,81	1.388,06	111
Gorjani	3.925,62	1,38	0,14	0	77,32	11,63	4.016,09	120
Jagodnjak	6.973,55	13,6	23,83	0	147,35	0,84	7.159,17	214
Kneževi Vinogradi	11.529,89	53,78	48,15	558,18	326,08	0,88	12.555,79	287
Koška	6.353,26	31,83	58,79	0	79,17	6,16	6.529,21	297
Levanjska Varoš	1.054,21	188,56	118,42	4,32	193,78	6,85	1.566,34	112
Magadenovac	5.367,96	53,09	236,71	0,08	59,09	6,06	5.722,99	242
Marijanci	3.846,68	10,2	179,21	0,05	67,09	24,41	4.127,64	205
Petlovac	4.864,94	62,63	41,94	0	50,25	44,93	5.064,69	120
Petrijevci	2.498,2	25,22	11,09	0,04	209,37	5,35	2.749,27	117
Podgorač	7.789,3	64,44	59,29	1,59	119,16	1,52	8.035,3	315
Podravska	2.380,36	2,51	59,04	0	28,65	0,74	2.471,3	169

Moslavina								
Popovac	3.994	20,07	3,92	60,81	69,48	0,24	4.148,63	92
Punitovci	3.188,8	0,09	1,22	0,32	33,62	1,08	3.225,13	222
Satnica Đakovačka	2.765,31	29,57	18,14	0,09	76,44	3,68	2.893,3	123
Semeljci	7.253,11	1,76	0,21	0,14	90,37	1,55	7.347,14	286
Strizivojna	1.470,57	8,64	12,31	0,29	15,82	1,44	1.509,07	131
Šodolovci	4.661,18	0,79	18,75	0,06	77,78	0,35	4.759,06	287
Trnava	2.143,46	65,31	10,71	131,96	202,51	15,55	2.569,5	183
Viljevo	5.375,86	12,36	176,21	0	60,87	3,04	5.628,34	285
Viškovci	3.022,87	4,55	1,82	0,4	53,75	12,12	3.095,51	111
Vladislavci	2.251,35	0,3	18,96	0	35,54	0,39	2.306,54	113
Vuka	1.866	1,63	0	0,06	15,60	0,09	1.883,38	109
Ukupno	199.692,95	1.371,95	2.413,24	2.204,13	6.000,34	422,66	212.105,27	11.666

Izvor: APPRRR, Upisnik poljoprivrednika, Obrada podataka: Upravni odjel za poljoprivredu i ruralni razvoj Osječko-baranjske županije

U Republici Hrvatskoj na dan 31. prosinca 2021. godine u Upisnik poljoprivrednika upisano je ukupno 170.059 poljoprivrednih gospodarstava, od toga 12.634 su s područja Osječko-baranjske županije, što je u odnosu na 2020. godinu smanjenje za 0,5%.

Tablica 2. Kategorije upisanih poljoprivrednih gospodarstva u Upisnik poljoprivrednih gospodarstva

Kategorije upisanih poljoprivrednih gospodarstva u Upisnik poljoprivrednika	Republika Hrvatska		Osječko-baranjska županija	
	2020.	2021.	2020.	2021.
Obiteljska poljoprivredna gospodarstva	154.679	140.874	11.360	10.430
Samoopkrbna poljoprivredna gospodarstva	10.250	22.906	569	1.389
Obrt	2.299	2.416	360	373
Trgovačka društva	3.039	3.285	322	356
Zadruga	355	359	42	42
Ostali	215	219	44	44
U k u p n o	170.837	170.059	12.697	12.634

Izvor: APPRRR, Obrada podataka: Upravni odjel za poljoprivredu i ruralni razvoj Osječko-baranjske županije

Prema organizacijskom obliku od toga 10.430 su obiteljska poljoprivredna gospodarstva, 1.389, samoopskrbna poljoprivredna gospodarstva, 373 obrti, 356, trgovačka društva, 42 zadruge i 44 ostali organizacijski oblici. Kategorija samoopskrbna poljoprivredna gospodarstva kao samostalna kategorija počela se voditi od 2020. godine, a do tada se vodila zajedno s kategorijom obiteljska poljoprivredna gospodarstva. (Tablica 2.)

Obrazovna struktura nositelja poljoprivrednih gospodarstava je nepovoljna, od 12.634 poljoprivrednih gospodarstava s područja Županije 8,8% nositelja ima visoko školsko obrazovanje, 40,8% nositelja ima srednjoškolsko obrazovanje, 17,8% ima osnovnoškolsko obrazovanje, 3,9% nema završenu osnovnu školu, a za 28,7% nositelja poljoprivrednih gospodarstava nema podataka o stupnju obrazovanja. Ovo je osobito važno jer modernizacija poljoprivrede, ekološka i organska poljoprivreda, plasman proizvoda i povlačenje sredstava iz fondova zahtjeva višu razinu znanja i specijalizacije, ali omogućuje i viši stupanj održivosti. (Tablica 3.)

Tablica 3. Stupanj obrazovanja nositelja poljoprivrednih gospodarstava upisanih u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava u 2021. godini

Kategorije upisanih poljoprivrednih gospodarstava u Upisnik poljoprivrednika	Stupanj obrazovanja				
	Nema podataka	Nezavršena osnovna škola	Osnovna škola	SS	VSS
Obiteljska poljoprivredna gospodarstva	2.760	468	2.059	4.287	820
Samoopskrbna poljoprivredna gospodarstva	437	24	126	636	166
Obrt	187		20	134	22
Trgovačka društva	198		3	80	75
Zadruge	21	1	2	11	7
Ostali	22			9	13
U k u p n o	3.625	493	2.246	5.157	1.113

Izvor: APPRRR, Upisnik poljoprivrednika, Obrada podataka: Upravni odjel za poljoprivredu i ruralni razvoj Osječko-baranjske županije

Pod višegodišnjim nasadima voća prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju ukupno je u intenzivnoj proizvodnji u Republici Hrvatskoj 38.639 ha, što je povećanje u odnosu na prethodnu godinu od 5,4%, odnosno 1.916 ha, od

toga na području Osječko-baranjske županije je 5.591 ha što je u odnosu na 2020. godine povećanje od 4,5%, odnosno 240 ha.

Najzastupljenije voćne vrste u Hrvatskoj su orah i lijeska na koje otpada 38,7% površina ili 14.969 ha, zatim jabuka s 9,8% odnosno 3.769 ha, šljiva 8,3% odnosno 3.206 ha, višnja 5,3% odnosno 2.048 ha. (Grafikon 3.)

U Europskoj Uniji proizvodnja povrća se odvija na oko 2,2 milijuna ha, odnosno 2% svih poljoprivrednih površina. U Republici Hrvatskoj proizvodnja povrća u 2021. godini odvijala se na 17.880 ha, što je za 1.440 ha manje u odnosu na prethodnu godinu.

Na području Osječko-baranjske županije u 2021. godini također se smanjila proizvodna površina pod povrćem za 59 ha i ona je iznosila 1.191 ha, najzastupljenije povrće su krumpir i grašak.

3.2.4. Programi unapređenja poljoprivrede

Osječko-baranjska županija pokrenula je niz projekata s ciljem razvoja i unapređenja poljoprivrede na području Županije. Potrebna financijska sredstva za provedbu razvojnih projekata u poljoprivredi Županija je osigurala iz prihoda od raspolaganja poljoprivrednima zemljištem u vlasništvu države, sukladno propisima koji reguliraju navedeno.

U cilju razvoja poljoprivrede i unapređenja ruralnog prostora, poticanje konkurentnosti poljoprivrede i postizanje održivog razvoja ruralnih zajednica, kao i drugih ciljeva utvrđenih poljoprivrednom politikom RH, Skupština Županije uz pozitivno mišljenje Ministarstva poljoprivrede donijela je Program mjera potpora poljoprivredi i ruralnom razvoju na području Osječko-baranjske županije za razdoblje 2021.-2023. godine („Županijski glasnik“ broj 4/21.), a obuhvaća mjere koje su usklađene s uredbama Europske komisije koje uređuju državne potpore male vrijednosti, kao i mjera koje se ne smatraju državnim potporom u sektoru poljoprivrede.

U cilju provedbe mjera potpora iz Programa potpora Skupština Osječko-baranjske županije kao provedbeni dokument donijela je Odluku o mjerama potporama poljoprivredi i ruralnom razvoju na području Osječko-baranjske županije u razdoblju 2021.-2023. godine („Županijski glasnik“ broj 11/21.), kojom su uređeni uvjeti, način te postupak odobravanja potpora u poljoprivredi i ruralnom razvoju na području Županije.

Radi stvaranja pretpostavki za razvoj poljoprivrede i unapređenje ruralnog prostora, poticanje konkurentnosti poljoprivrede i postizanje održivog razvoja ruralnog prostora, kao i drugih ciljeva utvrđenih poljoprivrednom politikom Republike Hrvatske, Županija je u 2021. godini temeljem Odluke o mjerama potpora u poljoprivredi i ruralnom razvoju na području Osječko-baranjske županije raspisala javne pozive za dodjelu potpora za sljedeće mjere (www.obz.hr/index.php/potpore-u-poljoprivredi):

1. Potpora mladim poljoprivrednicima,
2. Potpora oštećenima u slučaju prirodnih nepogoda,
3. Potpora za prvo osnivanje obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva,
4. Potpora za kupovinu uzgojno valjanih grla u stočarstvu,
5. Potpora za uzgoj i držanje uzgojno valjanih junica mliječne pasmine,
6. Potpora za poticanje izvrsnosti u proizvodnji mlijeka,
7. Potpora za trošak usluge klanja u registriranim objektima,
8. Potpora za istraživačke projekte u poljoprivredi,
9. Potpora poljoprivrednicima u preradi poljoprivrednih proizvoda,
10. Potpora za promotivne mjere u korist poljoprivredne proizvodnje,
11. Potpora za sudjelovanje u programima kvalitete i stvaranja robne marke poljoprivrednih proizvoda,
12. Potpora za manifestacije i
13. Potpora za uređenje ruralne infrastrukture vezane uz poljoprivredu.

3.3. Analiza referentnog slučaja lokalnog razvoja izabranog analitičkog područja

Industrijalizacija i modernizacija poljoprivrede, posebno u zapadnoeuropskim zemljama, donose niz promjena u načinu obavljanja poljoprivrednih aktivnosti koje se ulaskom u Europsku uniju preslikavaju i na našu poljoprivredu.

Kao jedan od novih načina udruživanja u proizvođačke organizacije u republici Hrvatskoj istaknuo se Regionalni distribucijski centar za voće i povrće izgrađen u osječkoj gospodarskoj zoni Nemetin novcem iz EU fondova. (<https://www.obz.hr/>)

3.3.1. Regionalni distribucijski centar za voće i povrće u Osijeku

Regionalni distribucijski centar (RDC) za voće i povrće, čija je izgradnja planirana kroz tri faze, strateški je projekt Osječko-baranjske županije otvoren 22. veljače 2023. godine.

U prvoj fazi koja je dovršena, izgrađeni su skladišni kapaciteti za voće i povrće sa sortirnicom, pakirnicom i laboratorijem za praćenje kontrole kvalitete proizvoda, linija za proizvodnju soka, potrebnih upravnih i pomoćnih prostorija.

U drugoj fazi planirana je izgradnja objekta s dodatnim skladišnim prostorom za smještaj voća i povrća, linija, tunela za brzo smrzavanje s potrebnim skladišnim kapacitetom za čuvanje smrznutog voća i povrća, sušare za voće i povrće, te aukcijske dvorane.

U trećoj fazi planirana je izgradnja objekta u kojem će biti smješten tehnološki inkubator s malim linijama za proizvodnju prerađevina od voća i povrća s prostorijama za pripremu proizvoda za tržište, dizajn, marketing i slično.

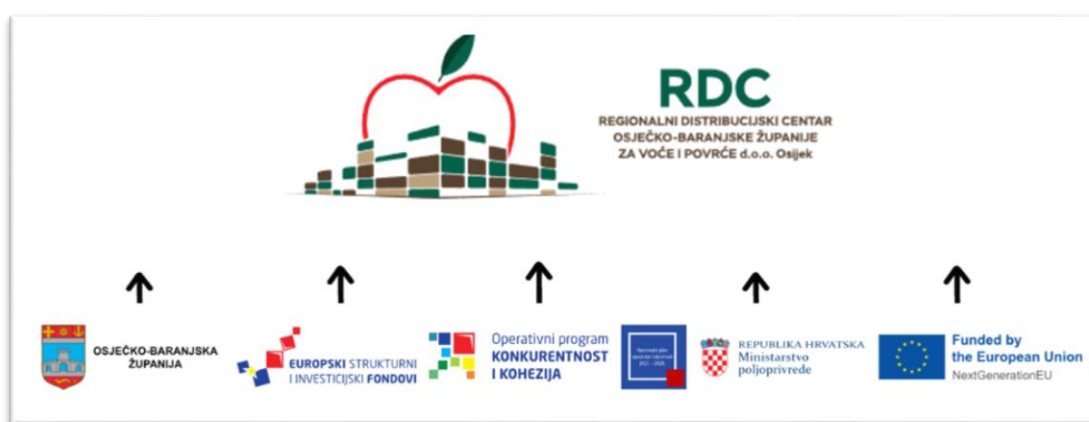
Slika 5. Regionalni distribucijski centar za voće i povrće u industrijskoj zoni Nemetinu

Izvor: <https://rdc-obz.hr>

3.3.2. *Financiranje*

Regionalni distribucijski centar za voće i povrće izgrađen je uz pomoć Ministarstva poljoprivrede, Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU te Vlade RH. Financiran je od strane Ministarstva poljoprivrede kroz NPOO-a u iznosu od 10 milijuna eura bespovratnih sredstava, 4,6 milijuna eura vlastitih sredstva Osječko-baranjske županije, te ranije s 2,1 milijuna kuna EU sredstvima iz tehničke pomoći putem Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU za izradu projektne i druge dokumentacije.

(<https://rdc-obz.hr>)

Slika 6. Subjekti koji su sudjelovali u financiranju RDC

Izvor: <https://rdc-obz.hr>

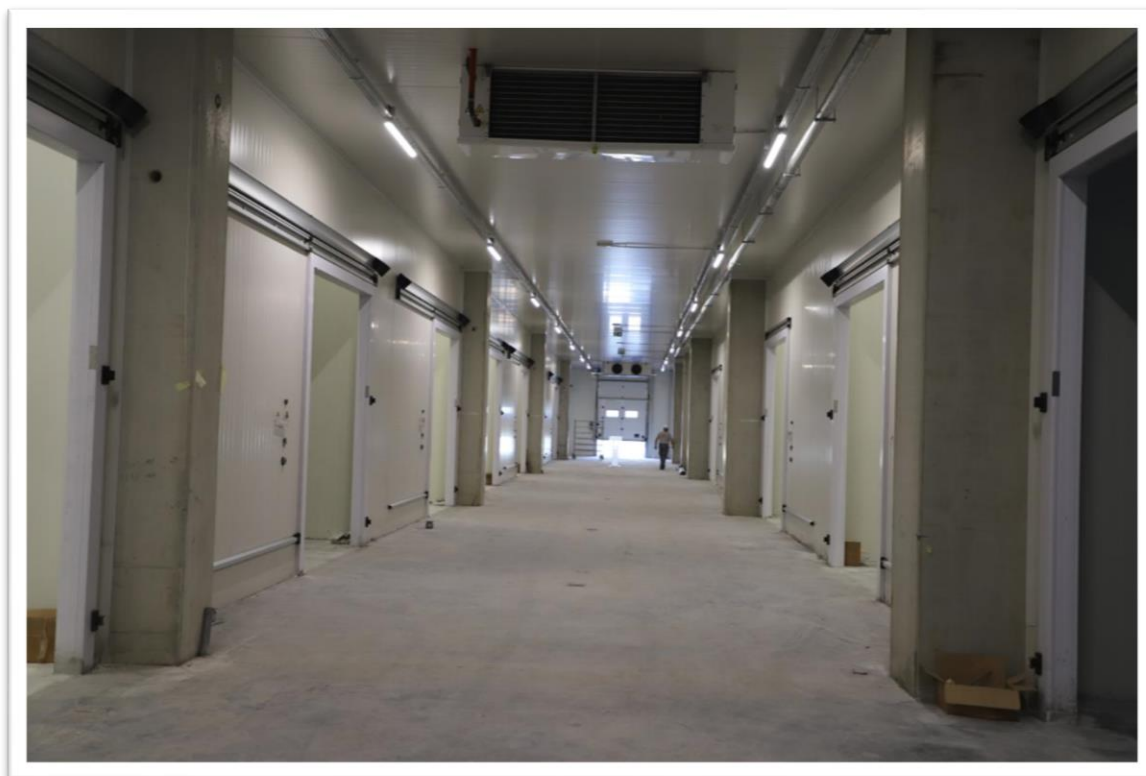
3.3.3. *Kapaciteti skladištenja*

Regionalni distribucijski centar za voće i povrće ima ukupni rashladni kapacitet hladnjače 2.910 tona raspoređenih u ukupno 23 rashladnih komora i podijeljen u dva dijela; na dio koji se odnosi na ekološku proizvodnju i dio koji se odnosi na konvencionalnu proizvodnju. Za ekološke proizvode osigurano je 7 komora s ULO režimom hlađenja: 3 komore kapaciteta 150 tona i 4 komore kapaciteta 60 tona, odnosno ukupno 690 tona rashladnog kapaciteta. Za konvencionalnu proizvodnju planiran kapacitet rashladnih komora je 2.220 tona, raspoređeno u ukupno 16 komora: 10 komora s ULO atmosferom i 6 komora s dinamičkom atmosferom. Sortirnica i pakirnica sadrže dodatnih 6 komora s normalnom atmosferom ukupnog kapaciteta 318 tona.

U objektu su smještene linije za sortiranje i pakiranje voća i povrća i fizički odvojene linije za ekološke proizvode od linija za konvencionalnu proizvodnju, te linije za proizvodnju soka.

Ukupni skladišni kapacitet hladnjače s kontroliranom atmosferom (ULO i dinamička) i normalnom atmosferom iznosi 3.228 tona voća i povrća, a ukupna površina cijelog objekta je 8.182,15 m².

Zgrada je projektirana po načelu održive gradnje, zaštite okoliša te korištenja obnovljivih izvora energije, što se ogleda i u postavljanju solarne elektrane snage 250 kw. (<https://rdc-obz.hr>)

Slika 7. Regionalni distribucijski centar za voće i povrće u industrijskoj zoni Nemetinu

Izvor: <https://rdc-obz.hr>

4. ZAKLJUČAK

Poljoprivreda je u Republici Hrvatskoj kao i u Osječko-baranjskoj županiji strateška grana gospodarstva i kao takva suočava se s brojnim izazovima, ali se kontinuirano unaprjeđuje. Kao gospodarska grana poljoprivreda izravno utječe na razvoj gospodarstva, na otvaranje radnih mjesta, životni standard i opći prosperitet. Poljoprivreda može biti značajan sektor za izvoz i pružanje većih mogućnosti zapošljavanja stanovništva različitog profila zanimanja. U Republici Hrvatskoj započeti su procesi okrupnjavanja poljoprivrednih gospodarstava, generacijske obnove, modernizacije proizvodnje kao i prepoznatljivosti hrvatskih proizvoda.

Ulaskom u Europsku uniju Republika Hrvatska u poljoprivredi primjenjuje Zajedničku poljoprivrednu politiku 2014.-2020. (ZPP) i novi okvir zajedničke europske poljoprivredne politike za razdoblje 2023-2027. Međutim, iako je poljoprivredna politika zajednička, svaku državu članicu odlikuju i njezine nacionalne posebnosti, potrebe i ciljevi, a koje je nužno staviti u kontekst zajedničke legislative. Financiranje poljoprivrede osigurava se iz Europskog fonda za jamstva u poljoprivredi kojim se dodjeljuju izravne financijske potpore poljoprivrednicima u okviru I. stupa politike i Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj koji je usmjeren na financiranje programa za ruralni razvoj kao II. stup.

U cilju razvoja i unaprjeđenja poljoprivrede i prehrambene industrije u skladu s ciljevima ZPP-a, u novom programskom razdoblju potrebna su daljnja ulaganja u proizvodnju i preradu poljoprivrednih proizvoda, s posebnim naglaskom na investicije u digitalizaciju i općenito primjenu inovacija te tzv. zelenu tranziciju, a koja podrazumijeva investicije koje ne štete ili su korisne za prirodu i okoliš.

Osječko-baranjska županija je područje bogatih i kvalitetnih prirodnih resursa - zemljišta dobre plodnosti, klimatskih pogodnosti i vodenih resursa, te predstavlja jedno od najintenzivnijih područja poljoprivredne proizvodnje u Republici Hrvatskoj jer obuhvaća 212.105 ha poljoprivrednih površina što čini 18,9 % svih poljoprivrednih površina u RH.

U Osječko-baranjskoj županiji proizvodi se 31% hrvatske pšenice, 20% kukuruza, 26% ječma, 46% suncokreta, 38% raži i 31% mlijeka stoga Hrvatska ne može razvijati poljoprivredu bez ulaganja u ovu županiju.

Ulaganje u poljoprivredno-prehrambeni sektor daje važan doprinos gospodarstvu i prihodima u ruralnim krajevima. Osječko-baranjska županija kao i cijela Hrvatska ima

veliki potencijal pretvaranja svoga poljoprivredno-prehrambenog sektora u djelatnost koja potiče gospodarski rast, stvara radna mjesta i ostvaruje prihod u ruralnim zajednicama. Obzirom na mogućnosti poljoprivredne proizvodnje, Osječko-baranjska županija mogla bi proizvoditi znatno veće količine svih poljoprivrednih proizvoda u odnosu na potrebe njezinog stanovništva. Na taj bi način mogli podmiriti ne samo tržišne potrebe Osječko-baranjske županije nego i veći dio tržišta Republike Hrvatske, pa čak i dio Europske Unije.

Značaj poljoprivrede za Osječko-baranjsku županiju ne proizlazi samo iz tradicionalne uloge osiguranja prehrambenih potreba stanovništva, već iz njene uloge u očuvanju ruralnog prostora, ekološke ravnoteže i održanju tradicijskih vrijednosti, materijalne i duhovne kulture hrvatskog sela, a ponajviše u sprečavanju odljeva mladih iz ovih područja.

Za daljnje pozicioniranje hrvatske poljoprivrede u europskim okvirima i restrukturiranje poljoprivredno-prehrambenog sektora bit će potrebno proizvoditi veću količinu visokokvalitetne hrane po konkurentnim cijenama, održivo upravljati prirodnim resursima u promjenjivim klimatskim uvjetima te doprinijeti poboljšanju kvalitete života i povećanju zaposlenosti u ruralnim područjima.

Svemu tome pridonijet će i nedavno izgrađen Regionalni distribucijski centar za voće i povrće (RDC) na području Eko zone Nemetin, jer će postati centar organizacije proizvodnje voća i povrća, prvenstveno malih proizvođača kojima će omogućiti niz prednosti; od koncentracije proizvoda i organiziranog plasmana na tržište, uštede pri skladištenju i pripremi proizvoda za tržište, sortiranje, kalibriranje i pakiranje proizvoda prema sve složenijim zahtjevima kupaca i maloprodajnih lanaca, jednostavniju i bržu organizaciju distribucije proizvoda, planiranje proizvodnje i opskrbe tržišta, zadržavanje jednake kakvoće voća i povrća tijekom cijelog razdoblja skladištenja, postizanje veće cijene proizvoda na tržištu, te ostalih aktivnosti koje će omogućiti da proizvođači postanu konkurentniji na domaćem tržištu, te stvoriti uvjete za izvoz prema tržištima EU.

5. POPIS LITERATURE

KNJIGE:

1. Defilippis, J. (2002): Ekonomika poljoprivrede, Školska knjiga, Zagreb, str. 34-35
2. Grahovac, P. (2000): Razvitak poljoprivrede u Hrvatskoj, vlastita naklada, Zagreb, str. 14-15
3. Grahovac, P.,(2005); Regionalne značajke uvjeta razvoja hrvatske poljoprivrede, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, br.3, Zagreb
4. Upravni odjel za poljoprivredu i ruralni razvoj Osječko-baranjske županije i HGK Županijska komora Osijek: Brošura: INFORMACIJA O POLJOPRIVREDNOJ PROIZVODNJI NA PODRUČJU OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

INTERNETSKI IZVORI:

5. internetske stranice Osječko-baranjske županije

<https://www.obz.hr/index.php/zupanija/lokalna-samouprava> (04.08.2023.)

<https://www.obz.hr/index.php/zupanija/lokalna-samouprava> (04.08.2023.)

<https://www.obz.hr/index.php/razvojni-projekti-i-investicije/europski-fondovi-i-programi> (04.08.2023.)

<https://www.obz.hr/index.php/plan-razvoja-osjecko-baranjske-zupanije-do-2027-godine> (04.08.2023.)

https://www.obz.hr/images/Plan_razvoja_OBZ_2027_web.pdf (04.08.2023.)

<https://www.obz.hr/images/18b->

[Strategija_za_savjetovanje_u_okviru_postupka_izrade_Plana_razvoja_OB%C5%BD_za_razdoblje_do_2027pdf.pdf](https://www.obz.hr/images/18b-Strategija_za_savjetovanje_u_okviru_postupka_izrade_Plana_razvoja_OB%C5%BD_za_razdoblje_do_2027pdf.pdf) (04.08.2023.)

<https://obz.hr/index.php/arhiva-glasnici/437-zupanijski-glasnik-2021/1472-zupanijski-glasnik-04-21> Županijski glasnik broj 4/21. (04.08.2023.)

<https://obz.hr/index.php/arhiva-glasnici/437-zupanijski-glasnik-2021/1632-zupanijski-glasnik-11-21> Županijski glasnik broj 11/21 (04.08.2023.)

6. internetske stranice Ministarstvo poljoprivrede

<https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute-teme/poljoprivreda-173/strategija-poljoprivrede-do-2030-godine/4149> (04.08.2023.)

<https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute-teme/poljoprivreda-173/poljoprivredna-politika/agroekonomske-analize/181> (05.08.2023.)

<https://poljoprivreda.gov.hr/o-ministarstvu/vizija-i-misija/4466> (05.08.2023.)

<https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute-teme/poljoprivreda-173/poljoprivredna-politika/poljoprivredno-trziste/3731> (05.08.2023.)

<https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute-teme/poljoprivreda-173/poljoprivredna-politika/mjere-poljoprivredne-politike/izravne-potpore/185> (04.08.2023.)

<https://ruralnirazvoj.hr/> (24.08.2023.)

7. internetske stranice Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

<https://www.apprrr.hr/zpp-2023-2027/> (22.08.2023.)

<https://www.apprrr.hr/arkod/> (22.08.2023.)

8. Službene internetske stranice Europske unije

https://agriculture.ec.europa.eu/index_hr (16.08.2023.)

https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27_hr (16.08.2023.)

9. internetske stranice Zakon.hr

<https://www.zakon.hr/z/232/Zakon-o-poljoprivredi> (26.07.2023.)

<https://arkod.apprrr.hr/> (26.07.2023.)

10. internetske stranice Regionalni distribucijski centar Osječko-baranjske županije za voće i povrće d.o.o. Osijek

<https://rdc-obz.hr/o-nama/opci-podaci/> (22.08.2023.)

<https://rdc-obz.hr/o-nama/izvori-financiranja/> (22.08.2023.)

<https://rdc-obz.hr/o-nama/izvori-financiranja/izgradnja-objekta/> (22.08.2023.)

<https://www.obz.hr/index.php/zupanija/lokalna-samouprava> (22.08.2023.)

11. internetske stranice Javna ustanova Županijska razvojna agencija Osječko-baranjske županije

<https://www.zra.hr/index.php> (22.08.2023.)

<https://www.zra.hr/index.php/eu-projekti> (22.08.2023.)

12. internetske stranice Narodne novine

<https://narodne-novine.nn.hr/> (05.08.2023.)

Narodne novine“, br. 118/18, 42/20, 127/20 i 52/21